

DŽEJMS DŽOJS
ĐAKOMO DŽOJS

NASLOV ORIGINALA
JAMES JOYCE
GIACOMO JOYCE

Izdavač:
Imprimatur d.o.o.
Miše Stupara 4
Banja Luka
info@imprimatur.ba

Za izdavača: Boris Maksimović

Korektura: Dragica Mugoša

Lektura: Marija Pejić, Miloš Matić

Dizajn korica: Dragana Vasić

Grafička priprema: Sonja Lero Maksimović

Štampa: Markos Design & Print Studio

Za štampariju: Igor Jakovljević

Tiraž: 100

Godina: 2022.

ISBN:

Distributer za Srbiju:
BIBLIONER d.o.o.
Dunavski kej 12, 11000 Beograd
office@biblioner.rs
011/3284-094, 066/802-13-32

Džejms
Džojs

ĐAKOMO
DŽOJS

Prevod, predgovor,
komentari:
Voki Erceg

*Bu çeviri kitabını dostlarım Aysun Fenercioğlu,
Mustafa Fenercioğlu
ve ailelerine ithaf ediyorum.*
Voki Erceg

*When will you write an Italian work about our town?
Why not?
Italo Svevo*

La nostra bella Trieste!

*Ipak je to, Noro, grad koji nam je pružio utočište.
Džejms Džojs*

DŽOJS I „DŽOJS”

„ĐAKOMO DŽOJS” poslednje je posthumno objavljeno Džojsovo delo; nastalo je, nastajalo je u Trstu, u vreme kada je Džojks korigovao „Dablince”, radio na pripoveci „Mrtvi”, završio poslednja poglavlja „Portreta umetnika u mladosti”, dramu „Izgnanike” i započeo rad na „Ulisku”.

U poslednjih dvadesetak godina, o ovom još uvek marginalizovanom ali nipošto marginalnom, za života neobjavljenom Džojsovom delu, piše se sve više. Prevedeno je na sve veće svetske jezike (u Italiji i Španiji postoje čak dva različita prevođa) – i sve češće stranice „Đakoma Džojksa” nalaze se među prstima i pred očima čitaoca, a to je ono najbitnije!

Rukopis je ostavljen – ali ne i napušten – u Trstu 1915. godine, kada su se Nora Barnakl, Džejsms Džojks i njihovo dvoje dece, Lučija i Đorđo, preselili u Ciri, u neutralnu Švajcarsku, zbog dešavanja oko

* Usudio bih se čak da kažem kako ovo Džojsovo, sve donedavno skrajnuto delo, privlači više čitalaca nego druga, posthumno objavljena dela, pa i dve pesničke zbirke objavljene tokom Džojsovog života („Kamerna muzika” i „Pomes Penyeach”).

Prvog svetskog rata. Rukopis je prepisan na hartiju većeg formata, kakva se koristi za crtanje i skiciranje, najsigurnijom Džojsovom rukom, s pažnjom i minucioznošću, moglo bi se reći kaligrafskim rukopisom; pedeset fragmenata, zvučnih enigmi, red i nered objedinjen „belinama” i prazninama hartije: kao odjek i možda omaž Malarmeovoj avangardnoj poemi „Un coup de dés jamais n'abolira le hasard” („Bačene kocke nikada neće poništiti slučaj”).*

Da bi se naslutila trajnost ove tajanstvene opsesije,** možda treba zamisliti koliko je stranica Džojso napisao, a potom i uništio, i koliko je još takvih fragmenata postojalo u njegovoj imaginaciji pre nego što je, verovatno 1914, ovih pedeset svojevrstnih epifanija prepisao na osam (ukupno šesnaest rukopisnih) stranica čiji su fragmenti međusobno „ispunjeni prazninama” i uvijek između korica školske sveske, u čijem levom gornjem uglu stoji: „Giacomo Joyce”, „Đakomo Džojso”, ispisano nevešto, ali najverovatnije Džojsovom (levom) rukom – pojedini tumači iz ove okolnosti izvešće neobičan zaključak da Džojso piše autobiografiju (autobiografske skice) iz pozicije „pisca iz senke” („ghostwriter-a”), iz perspektive dvojnika.

Veći broj fragmenata „Đakoma Džojso” naći će se, uobličeni, transponovani („prepleteni” i „prevedeni”)

* Svojom – moglo bi se reći – svrhom podseća na „prepis” songova „Kamerne muzike” koje je Džojso 1909. godine posvetio Nori Barnakl: „(...) kupio sam specijalno isečene svitke pergamenta i prepisujem na njih čitavu moju knjigu neizbrisivim indijskim mastilom” (iz pisma Nori, 1. novembra 1909. godine).

** Jer Džojso spominje „neke prozne skice zaključane u radnom stolu u Trstu”, u pismu Ezri Paundu od 9. aprila 1917. godine i to je izgleda jedina, dosad poznata, aluzija na ovo delo.

u „Portretu umetnika u mladosti”, „Uliksu” (ali i u drami „Izgnanici”); dve su „scene”, slike „Đakoma Džojša”, na najdoslovniji mogući način poslužile kao inspiracija za dve pesme iz druge Džojsove pesničke zbirke „Pomes Penyeach” („Cvet dat mojoj kćerki” i „Noćni komad”). Kontinuitet rada na „Đakomu Džojšu” naročito je prisutan i odjekuje u poslednjem, „dnevničkom” poglavlju „Portreta umetnika u mladosti”, a pojedini fragmenti poslužiće kao petoprstna vežba za nekoliko epizoda simfonijske arhitekture „Uliksa”.

Ovom „malom, krhkom, trajnom savršenstvu”, kako ga naziva Elman,* gotovo da je nemogućno, uprkos pregnućima mnogih, odrediti književnu vrstu. Štaviše, sam zbir odrednica i pokušaja da se „Đakomo Džojš” definiše jeste lavirintski i vrtoglav.** Većina tih svrstavanja može se nazvati redukcionističkim, ali, istovremeno, ona se nadopunjuju međusobno dotičući: „Đakomo Džojš” je stilska, rekao bih čak duhovna vežba, kamerna (pra)izvedba piščevih postupaka ostvarenih u „Uliksu”; pedeset poetskih fragmenata (od kojih se poneki mogu čitati kao zasebne pesme u prozi, čiji raspon tonova vibrira od krajnje trivijalnih do gotovo sublimnih i eshatoloških, od sakralnih do romantičnih i erotskih...) na okupu drži jednostavna,

* Ričard Elman. Objavio je – fragmentarno – „Đakoma Džojša” 1959. godine, a potom 1968. integralno.

** Delo modernističke produkcije i postmodernističke recepcije (Mari Makartur), delo delimično autobiografske naravi, zbirka „mise-en-abyme-a”, ogleđalnih priča (Džon Makort), kratka pesma u prozi, čak esej o masturbaciji (Luis Armand), prosto: kratka priča, „study of love, love poem”, esej o ljubavi, ljubavna poema (Elman), poetske varijacije, lirski dnevnik itd.

eliptična „narativna” nit, dosledno, hronološki, na nimalo sveden način, ispričana svedena priča.

„Đakomo Džojs” ispoveda ljubav prema jednoj od svojih učenica u odnosu na koju je najčešće inferioran: na skliskom tlu pripovesti, pripovedač sklon ironiji i sarkazmu, neprestano posrće, „poput voajera koji sa čitaocem deli pogled kroz ključaonicu, neprestano se nalazi u senci, zapanjen mladošću, obrazovanjem, krhkošću, sigurnošću, fizičkom lepotom, seksualnošću, kulturom svoje učenice” (Džon Makort);** ona je, istovremeno, „predmet” njegove erotske, rekao bih pre znatiželje, dotiče njegove nemogućne i neostvarive seksualne fantazije („ponekad je promatrana kroz kaleidoskop gotovo klišeiziranih fetišističkih simbola”, kako kaže Renco Kriveli), pa čak i sama postaje seksualna fantazma u deliričnim i halucinantnim obzorjima poslednjih fragmenata. Međutim, što više (pro)čitavamo ovu naizgled unisonu „ljubavnu poemu, studiju o ljubavi”, erotsko pismo upućeno, ne nepoznatom, već pre tajanstvenom adresatu, voajeristička zagledanost u svoj predmet žudnje sve nam se više čini kao pogled usmeren prema ogledalu sopstvenog

* Kolm Tojbin, irski pisac, primećuje: „Narator je Džejmisi ili Džim. On ima svoje uspomene na Dablin, svojoj učeniци Džojs daje da pročita poglavlje „Portreta umetnika u mladosti”, u oniričnoj sceni, pred sam kraj „Đakoma Džojsa”, najavljuje se „Uliski”: u Džojsovom snu pojavljuje se lik Olivera Gogartija.” Đakomo Džojs kao da oblači iznošenu odeću starijeg brata Leopolda Bluma, odeću i obuću koju će da nasledi Stiven Dedalus.

** Taj „voajeristički” utisak dodatno je pojačan jer se čini da Džojs piše „na licu” mesta i beleži trenutke kada njegova „junakinja nije svesna pripovedačevog pogleda” i ne učestvuje na proscenijumu...

starenja i smrtnosti, kao susret sa svojim dvojnikom, sa odrazom svoga smrtnog lika iz ogledala – zaprepašćenost voajera koji, najednom, shvati da je i sam posmatran.

Ovih pedeset fragmenata objedinjenih u celinu Džojso je odlučio da ne objavi za života. U Džojsovoj prirodi „nije bilo da se ponavlja” – napokon, ove stranice „mora da bi grozno izgledale pred Norinim očima na hladnoj svetlosti dana”.

„Đakomo Džojso” sklopčao se u pukotinu jedva čujne distinkcije, između kriptičnosti i hermetičnosti; ovo delo mediteranskog nadahnuća, omaž Trstu – jer nijedno Džojsovo delo nije smešteno izvan Dablina – istovremeno je prigušeno nefikcij-sko: stvarne ličnosti, kao što su uostalom i model(i) Džojsove učenice (kojima je predavao engleski jezik na Berlicovoj školi), susreću se sa književnim, intertekstualnim duhovima, kao i sa sablastima Džojsove sopstvene prošlosti. Čini se da sujeverni Džojso – činom pisanja – izvodi kakav magijski ritual da ne dozvoli tim senama da probiju na svetlo dana njegove sopstvene svesti (čak savesti): možda da zaključa sopstvene strahove u rukopis? Kao da je Džojso naslutio onu Nabokovljevu misao da proza autobiografske naravi mora da udvostruči oprez kako ne bi „uznemirila mrtve ili uvredila žive”.

OVO IZDANJE

Prvo je – integralno – izdanje na „našem govornom području”; zadržane su osobenosti Džojsove interpunkcije koja, uobičajeno, „ne zarezuje”

zareze; elipse unutar samih fragmenata date su u izvornom obliku; aliteracije, anafore, asonance, poliptoton itd. rešavao sam „fragment po fragment” na instrumentima „našeg jezika”,* kako kaže Kolja Mićević, razmišljajući o njima kao o (zasebnim) pesmama u prozi.

Grafički izgled je zadržan dosledno toliko koliko je to tehnički bilo moguće: muzičke praznine i „beline”, te svojevrsne vizuelne tišine kao da još više oslobađaju hitru, prostrelnu i vibrantnu poetsku i sugestivnu Džojsovu rečenicu, „punu izvanredne sažetosti, čitavi čvorovi značenja, neočekivanih izmena i složenih metafora” koje se nameću, ili pak predlažu čitaocu da „stvari na scenu postavi prema svom nahodjenju”. Ne postoji, međutim, nikakav konkretan dokaz da je Džojsovo delo pisao sistematski razrađujući simbolističku teoriju nedorečenosti:** „da predmet treba nago-vestiti, a ne imenovati” (Malarme u pismu Anriju Kazalisu), što možda samo govori o mnogostrukim mogućnostima tumačenja ovog dela, koje, u trenutku kada čitalac stane da domaštava i – zašto ne reći – sâm stvara, postaje „delo u nastajanju”.

KOMENTARI OVOG IZDANJA

Za nastajanje komentara koje sam, ne bez izvesnog otklona, nazvao „Prevodiočev dnevnik”, od

* Hoću da kažem: ovu sam knjigu preveo na maternji, dakle jedan „zajednički” jezik.

** Koju je Kolja Mićević, koga citiram ovde, rasvetlio u više navrata, u više predgovorâ svojih prevoda i prepeva Malarmeovih stihova sve od 1970. godine.

prvorazrednog značaja bile su napomene Ričarda Elmana, koje je trebalo na vreme napustiti, i Frica Sena.

S obzirom na obim „Đakoma Džojša”, verujem da će se čitalac, bez većeg napora, snaći u komentarima, koji se mogu čitati i kao svojevrsni pogovor.* Osim krajnje praktične namene – jer čitalac u ovom pogovoru može da pronađe rastumačene manje poznate reči, paralelizme sa već spomenutim Džojsovim delima, ali i niz podataka koji se tiču događaja i ličnosti (bilo fiktivnih, bilo faktualnih) iz vremena Džojsovog boravka u Trstu – ideja ovog „dnevnika” jeste da tekst oslobodi svih mogućnih spoljnih uticaja i da mu se obezbedi izvesna „čistota”, makar se radilo i o najmanjoj, najbezazlenijoj fusnoti.

Voki Erceg
U Banjaluci, 22. 2. 2022.

* Ali koji čitalac, po volji, može i da zanemari.

ĐAKOMO DŽOJS

Ko? Bledo lice utonulo u teško i mirisno krzno. Pokreti su joj stidljivi i plahi. Ona upotrebljava lornjon.

Da: kratak slog. Kratak smeh. Kratak treptaj očnih kapaka.

Paučinast rukopis, izvezen strpljivo s tihim prezirom i ravnodušnošću: mlada dama puna vrlina.

*Nosi me lagan talas ravnodušnosti dok govorim
o: Svedenborgu, Dioniziju Areopagitu, Migelu
de Molinosu, Joakimu Abasu. Talas se povlači.
Učenica do nje, izvijajući svoje izuvijano telo, prede
na beskičmenjačkom bečkom italijanskom: Che
coltura! Dugi kapci zatrepću: goruća žaoka ubada i
trza u baršunastoj dužici.*

Kamene stube razlažu šupalj zvuk visokih potpetica. Studen vazduh u zamku, izvešane verižne vešte, teški gvozdeni kandelari uz zavojito stubište zavojitog tornja. Tapav klopot potpetica, rezak i šupalj zvuk. Neko dole s vama, gospo, zboriti bi hteo.

Ona se nikada ne useknjuje. To je govorna figura: svedenošću kazivati više.

Zaokružena i dozrela: zaokružena na tokaralici mešovitog braka, a dozrela pod staklenim zvonom svoje odeljene rase.

Polja pirinča nedaleko od Verčelija ispod kremaste izmaglice leta. S oklembesnog oboda šešira sleva se senka na njen hinjen osmejak. Senke senče njeno hinjeno nasmejano lice, nakljukano vrelim kremastim svetlom; raskvašene surutkaste sene ispod čeljusti, tragovi boje žumanjka sopću na orošenom čelu, u potaji, u mekoj kaši očiju, vreba užegla žuta žuč.